

PIONERES

Dones referents en la transformació
dels cossos de seguretat

Sònia Pau Cortada

Fotografies de Jordi Borràs Abelló

A stylized, elegant lowercase letter 'f' in a serif font, which serves as the logo for the publisher Fonoll.

F O N O L L

Juneda, 2023

núm. 27

1a edició: novembre de 2023

© del text: Sònia Pau Cortada

© de les fotografies: Jordi Borràs Abelló

© de les característiques d'aquesta edició: Editorial Fonoll

Idea original: Quelcom Global SL

Assessorament lingüístic: Maite Puig Tarré

Disseny de la coberta: Arnau Torrente Capdevila

Disseny de l'interior: joanteixido.net

Maquetació: Adriana Martínez Vila-Abadal

Impressió: Anfigraf Indústria Gràfica

Editat per:

Editorial Fonoll, SL

C/ Prat de la Riba, 128 · 25430 Juneda

www.editorialfonoll.cat

ISBN: 978-84-126977-7-3

Dipòsit legal: L 771-2023

Advertiment legal:

És rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic.

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior

ÍNDEX

- 9 PRÒLEG
Joan Ignasi Elena i Garcia
- 11 MARIA LLUÏSA AGUINAGA SOLER. Agent rural
Perseverança i lluita per obrir camí
- 19 SANDRA BOSCH TULSA. Mossa d'esquadra
Sempre amb una mirada social
- 27 MARÍA ISABEL CAMPOS ROMERO. Mossa d'esquadra
Contra les violències masclistes a dins i a fora
- 35 BERTA CASANOVA JIMÉNEZ. Agent rural
A dins de la natura, amb la natura i per a la natura
- 45 CECÍLIA EGEA GUARDIOLA. Bombera
La saviesa de les pioneres
- 53 ESTHER FORNAS RIERA I JUDIT BALSELLS FORNAS.
Mosses d'esquadra
Mare i filla o déu-n'hi-do com canvien els temps
- 63 LAIA FUSTÉ GIRÓ. Agent rural
Passió compartida entre investigar focs i jugar a futbol
- 71 NÚRIA GASULLA FERNÁNDEZ. Responsable de Protecció Civil
La física contra les catàstrofes

- 79 MARI MUÑOZ CERVANTES. Bombera
Perspectiva de gènere per transformar-ho tot
- 89 AMANDA RAMOS ANTÓN. Tècnica del 112
El pols de la vida a través del 112
- 97 JAEL SORO ASTALS. Bombera
De família de bombers

PRÒLEG

En una societat en què les dones són el 51 % de la població, és inacceptable que hi hagi àmbits en els quals la seva presència sigui residual o pràcticament inexistent. Passa, per exemple, al Cos de Bombers de la Generalitat, en què el nombre de dones és de poc més del 2 %. Quan el maig del 2021 vaig tenir l'honor de passar a encapçalar el Departament d'Interior, la principal prioritat era transformar les polítiques de seguretat des d'una visió progressista. Això es concretava en quatre grans eixos: la modernització, el rejuveniment, més proximitat i la feminització.

Parlem de feminització no només per una qüestió de justícia —que també—, sinó sobretot d'eficàcia. Està comprovat que presten un servei millor aquells col·lectius que són un reflex més acurat de la diversitat de la nostra societat. I això inclou, també i especialment, la presència de dones. Investigacions científiques nacionals i internacionals han posat sobre la taula els beneficis del treball conjunt de dones i homes en els cossos, amb millores en l'accés al talent, l'augment de la creativitat i la innovació, l'obtenció de més eficàcia o més confiança interna.

Ara bé, feminitzar no és només incorporar més dones. Vol dir també la seva presència en tots els nivells de comandament —des de les cúpules fins a l'escala més bàsica—, o altres canvis com la transformació de les cultures organitzatives, evolucionar cap a estructures de poder més horitzontals, canvis en la gestió dels equips i dels lideratges, noves maneres de relacionar-se o establir polítiques de cures i de gestió emocional.

Darrere del concepte de feminització, però, s'hi amaguen centenars d'històries personals. En un sector que d'entrada pot resultar hostil o complicat, aquest llibre és un testimoniatge honest i acurat del creixent paper de

les dones en un àmbit fonamental de la nostra societat; professionals que massa vegada han hagut de superar obstacles innecessaris i que han demostrat que l'excel·lència no respon a res més que a l'entrega, la dedicació i la voluntat de servei públic.

El llibre ens desafia a explorar i interrogar els prejudicis de gènere i les expectatives socials que han inhibit durant massa temps la plena participació de les dones en els cossos de seguretat i emergències. La feminització en aquest àmbit no només ha proporcionat una diversitat més gran, sinó que també ha repercutit positivament en l'eficàcia operativa i en la millora de les relacions amb les comunitats a les quals serveixen.

Les històries reflectides en aquestes pàgines són un exemple més de la capacitat de superació, de desafiar estereotips i prejudicis i, en resum, de demostrar que la feminització és sinònim d'enriquiment dels nostres cossos de seguretat i emergències. En la majoria de casos, a més, les pàgines d'aquest llibre descriuen autèntics referents i pioneres, que serveixen de font d'inspiració i guiatge per a les generacions més joves. Afortunadament, avui ser mossa, bombera o agent rural no és res extraordinari. I, en bona part, és gràcies al lideratge de moltes dones que han obert camí.

Ja fa temps que vaig tenir la sort d'abraçar el feminisme com a ideologia, en un context com l'actual, en què alguns actors més propis d'altres èpoques propaguen una regressió de drets individuals i col·lectius. Davant de l'odi i la intolerància, la resposta sempre és més feminisme.

A totes les dones valentes que fan possible una cosa tan extraordinària i revolucionària com és la normalitat: gràcies. Que les vostres veus i les vostres accions continuïn guiant-nos cap a una societat més justa, igualitària i segura per a tothom. Que aquest llibre serveixi d'homenatge a totes les dones inspiradores i referents que han defensat i protegit una qüestió tan rellevant com és la seguretat, anteposant el servei públic a qualsevol altra cosa.

Joan Ignasi Elena i Garcia
Conseller d'Interior

MARIA LLUÏSA AGUINAGA SOLER

Primera agent rural de Catalunya. Jubilada

Perseverança i lluita per obrir camí

Era muntadora de cinema, però volia marxar de Barcelona i canviar de vida. La decisió estava presa. Necessitava tornar a començar i fer-ho en contacte amb la natura. Així és com Maria Lluïsa Aguinaga Soler, Marisa (Barcelona, 1957), es va convertir, l'any 1992, en la primera dona agent rural a Catalunya. El canvi va ser radical. Des del seu entorn van intentar dissuadir-la'n, treure-li-ho del cap, fer-la raonar... Ella sabia que se'n sortiria. L'estimació a la natura, a les plantes i als animals li venia de sempre, i el canvi, això de deixar la ciutat, hi estava molt vinculat. «Podia fer de jardineria o d'agent rural i em vaig decantar per la segona opció. La família es pensava que m'havia tornat boja», recorda. Portava més de quinze anys en el món del cinema i de la publicitat. Hauria de sacrificar la carrera professional que s'havia anat forjant. Treballava amb directors com Pere Portabella i Jesús Garay, i en campanyes importants de publicitat; dos sectors que mouen molts diners. Feia edició, muntatge i sonorització. Havia creat un estudi amb un soci que els anava molt bé, i Aguinaga es passava temporades llargues tancada en sales d'edició, perquè hi havia èpoques intenses de feina. A més d'editar i sonoritzar, la seva agenda també estava marcada per reunions; preparar projectes; assistir a estrenes; conèixer directors, actors i actrius... «M'agradava molt i vaig ser molt afortunada, perquè era una època molt bona en el món del cinema i, a vegades, fins i tot treballava en dues pel·lícules alhora», explica. Li agradava, malgrat ser una feina de moltes hores. S'ho passava bé, com a professional era reconeguda i guanyava molts diners, però...

La necessitat de fer un canvi, diu, va ser «una cosa interior». «Sempre havia sentit el desig de vincular-me a la natura i, encara que m'agradés molt la feina, no em sentia còmoda en aspectes que trobava frívols i superficials. Va arribar un moment que se'm va fer necessari deixar-ho. Potser era una cosa més aviat espiritual», hi afegeix. Li interessaven més les virtuts i aplicacions de les plantes que havia après de l'àvia d'Almeria. Era de les que ho curava tot amb una planta. Quan de petita era amb ella, es veia de gran vivint al camp. Va arribar el dia: el moment era ja. No es volia esperar a jubilar-se per fer el canvi. «Una de les coses que no entenien ni la família, ni els amics, ni companys de feina era el tema econòmic. Me n'anava a cobrar una quarta part del que guanyava. Això no era motiu per frenar-me», explica.

Amb trenta-quatre anys, Aguinaga va aprovar les oposicions i es va convertir en la primera dona al Cos d'Agents Rurals. No se n'ha penedit mai, d'haver fet el pas. La família li deia que s'hi avorria, però rebutjava ofertes que li seguien arribant per treballar en pel·lícules. La decisió estava presa i Barcelona, el cinema i la publicitat formaven part del passat. El present i el futur eren per a ella el compromís amb la preservació del medi ambient, de la natura i del benestar dels animals.

Fàcil no ho va ser. Es va haver de conscienciar per enterrar tòpics i presentar-se a les oposicions. No tenia cap referent d'agent rural dona. Es va arremangar i es va apuntar a una acadèmia per preparar el temari. El professor era agent rural i no li va donar gaires ànims sobre la possibilitat de superar les proves físiques. Disciplinada i constant quan es marca un objectiu, Aguinaga aprofitava els migdies i vespres, quan acabava de treballar —formava part l'equip tècnic del film *El llarg hivern*, de Jaime Camino—, per entrenar-se. I els caps de setmana, per estudiar. Recorda que es va passar un Nadal estudiant. «Ningú no ho entenia, però jo ho havia d'aconseguir. Era un repte», diu. Una de les proves era una volta a l'Estadi de Montjuïc, a Barcelona (ara, Estadi Olímpic Lluís Companys), i recorda que amb mitja volta ja s'ofegava. Amb constància i esforç es va posar en forma per a les proves: córrer, pujar la corda, nedar i tallar llenya amb una motoserra. A les proves s'hi van presentar uns tres mil aspirants, entre els quals hi havia deu dones. Aguinaga va ser l'única dona que les va superar.

«Moments durs, molt durs, però moltes experiències xules.» Així resumeix Aguinaga la seva trajectòria de gairebé trenta anys a Agents Rurals. Es va prejubil·lar l'any 2021. Una dona en un món d'homes. Una professional que va haver d'anar obrint portes al cos, perquè no hi havia hagut cap dona abans. «El primer dia el recordo perfectament. M'estaven esperant. Hi havia expectació. Entro i em pregunten: "Ets tu?". "Soc jo", vaig contestar.» No es podia dubtar gaire. Era l'única dona al cos. Va fer les pràctiques al Priorat. Tothom estava molt pendent d'ella. Generava curiositat sense pretendre-ho. Per molt que intentés ser una més a l'equip, des del primer dia es trobava que la volien sobreprotegir i l'acompanyaven a tot arreu. Tot i que ella insistia que ja es podia espavilar, sempre hi havia algun company que li volia donar un cop de mà. «La primera vegada que vaig anar sola em vaig trobar amb un merder amb caçadors. Aquell va ser un punt d'inflexió perquè els companys i el cap m'anessin donant més marge de confiança», explica.

Havia deixat el pis de Gràcia, a Barcelona, i va llogar-ne un a Falset. Família i amics van haver d'assumir que el canvi de vida era de debò i que ella era feliç. Dies plens de descobertes i d'aprenentatges. Diu que les seves eines eren la il·lusió i la motivació. Observar, preguntar i aprendre contra rellotge per resoldre situacions que no havia viscut abans. I va arribar el moment que Aguinaga es va trobar que li posaven traves: volia formar part del grup que treballava contra els caçadors furtius i no li ho permetien. «Em deien que no, perquè s'havia d'actuar de nit, amb armes; plantar cara als caçadors... I jo era una dona!», recorda. I encara s'enfada i es posa trista. No va defallir i, finalment, un dels companys li va donar suport i hi va poder entrar.

Escoltant-la, la pregunta és evident: treballant en unes situacions que segurament mai no s'havia ni imaginat i trobant-se ja amb algunes negatives senzillament pel fet de ser dona, no li va passar pel cap que potser no era el seu lloc i que tenien raó tota aquella gent de Barcelona que li deien que s'equivocava? «No. Tenia la il·lusió, la motivació, i sentia el compromís. Tot plegat no em va deixar en cap moment fer-me enrere. Sabia que havia de demostrar que les dones podíem fer aquesta feina i fer-la bé», afirma amb contundència. Ho podia haver viscut com una càrrega immensa de responsabilitat. No ho va viure així. Diu que no va ser cap càrrega, perquè

sabia que havia de fer-ho per facilitar que més dones la seguissin, però també perquè ho havia triat, volia fer-ho i li agradava molt. Lluita rere lluita, es va guanyar el respecte de dins i de fora.

Els moments més durs i que més la van fer patir van arribar uns anys després. Un va ser quan treballava al Montsià i algú li va enverinar els tres gossos. Està convençuda que va ser una venjança, perquè els Agents Rurals havien començat a actuar contra la caça en barraca. És un mètode de cacera d'ocells tradicional a la zona del delta de l'Ebre, amb el qual sempre hi havia hagut una certa permissivitat, però hi va haver un moment que es va començar a perseguir, perquè es mataven espècies protegides. «A l'inici de la temporada de cacera, vam fer moltes actuacions contra aquest mètode de caça per acabar amb el problema. Perquè era un problema. I no va agradar», recorda Aguinaga. La feina li va afectar la vida personal d'una manera molt dura. S'entristeix encara quan ho relata.

Un altre moment que li va quedar gravat per perillós va ser a la Ràpita (aleshores, Sant Carles de la Ràpita): Aguinaga anava amb dos companys i es van trobar envoltats per una vintena de caçadors embriagats que els van prendre el bloc de denúncies i, entre insults i amenaces, a ella li van dir que la violarien. En aquell moment, el Cos d'Agents Rurals no anava armat i, per tant, recorda que enfrontar-se a caçadors, que sí que hi anaven, no era fàcil. Ella ho tenia clar: «T'havies de fer respectar, i més si eres una dona. No et podien veure dèbil, perquè llavors no tenies sortida. Estic segura que als companys no els va passar ni la meitat de les coses que em van passar a mi». Admet haver passat por, en moments puntuals, però sobretot va haver de fer front a situacions d'intranquil·litat, situacions crítiques que no sabia com acabarien. El seu mètode: relaxar-se, respirar, observar i pensar. No precipitar-se i no fer servir la força per la força. Té clar que sempre l'ha beneficiada una de les seves millors capacitats, que és saber mantenir la calma. Una capacitat molt oportuna i útil, pel que explica, en actuacions contra caçadors furtius o contra motoristes que destrossaven la natura.

Té clar que, com a dona, caçadors i motoristes la veien com la baula més feble del cos. Només li quedava fer-se respectar amb contundència. Amb els companys, pel que fa a això del respecte, es va trobar de tot. «A veure quina denúncia portes avui», m'havia de sentir dir a vegades. Quan tornava,

ensenyava la denúncia a qui m'ho havia dit. Llavors, em recriminava que m'ho hagués pres seriosament, perquè era broma. Però no la feia als altres companys, la broma. Només me la feia a mi», relata. Aguinaga estava convençuda que sempre havia de demostrar que sabia fer la feina i fer-la bé. Ho havia de demostrar més que els seus companys. En convicció i persistència, però, no la guanyava ningú i, l'agost del 2007, es va convertir en la primera dona comandament a Agents Rurals i va ser deu anys cap de l'Àrea Bàsica del Priorat.

Amb comptagotes, darrere seu n'hi van anar entrant més, de dones. L'any 2000, tres, i l'any 2002, vint-i-cinc. Amb la majoria va establir-hi una bona relació, encara que no treballassin a la mateixa zona. Parlaven quan es trobaven amb alguna dificultat i organitzaven trobades per compartir inquietuds i complicitats. En definitiva, teixien aliances per no trobar-se tan soles. Estaven trencant esquemes a marxés forçades. No trobar-se tan soles, per exemple, davant de situacions d'assetjament sexual: «Et penses que només et passa a tu i que no et creuran. O que potser ha estat culpa teva... Quan ho vam començar a compartir, vam veure que no era puntual, sinó que era un problema». Estar de patrulla i que un cap li posés la mà a la cama o que intentés fer-li un petó. En el seu cas, ho va tallar ella mateixa plantant cara a l'assetjador. No n'havia parlat amb ningú, perquè no tenia cap interlocutor que li semblés vàlid. Quan en van parlar entre elles, van portar-ho als delegats sindicals. Fins llavors cadascuna s'ho havia quedat per a ella en silenci.

Aguinaga va treballar a la Terra Alta, al Priorat i al Montsià. En els diferents destins s'hi va trobar de tot. Diu que va tenir molt bons companys i altres que «eren més rivals que companys». «A vegades, pel fet de ser dona et fan la vida impossible, perquè deuen considerar que aquell no és el teu lloc. Quan ets cap, pitjor. No et creuen capaç de dur el comandament, o es fan els despistats quan vols posar ordre i no els interessa, perquè volen anar a la seva», explica. El seu argument és que com a servidors públics s'ha de respondre i donar el servei que correspon. No s'oblida dels moments complicats ni dels molt complicats, però fa una valoració positiva de la seva carrera professional. Està contenta d'haver pogut complir aquell desig de treballar amb la natura i també d'haver obert camí a les dones agents rurals.

Com a pionera va topar amb entrebancs, perquè era un cos masculinitzat en filosofia i realitat. Quan va arribar-hi, per exemple, tota la roba li anava ampla. Eren talles només d'home. Roba adequada al cos d'una dona? No s'hi havia ni pensat. Aguinaga la duia a la modista i la hi readaptava. Sobre tot els pantalons, recorda, no se li aguantaven per enlloc. Amb els anys, sí que s'ha fet patronatge per a dones. Una altra qüestió que ha millorat amb el temps és la possibilitat d'accedir a mesures per conciliar la feina amb la vida familiar. Quan hi va entrar, d'això ni se'n parlava. A la pregunta de què va aportar com a primera dona al cos, s'ho pensa i diu que potser unes relacions més afables, més proximitat, més humor i compromís. Considera, per exemple, que ser dona li va facilitar establir vincles amb algunes alcaldies i entitats del territori. Aguinaga és favorable a la reserva de places per incrementar el nombre de dones al cos: «La presència femenina aporta bàsicament equilibri, perquè Agents Rurals és una societat en petit i en una societat hi ha d'haver de tot. La diversitat enriqueix, i veure les coses des de diferents perspectives sempre és millor». El 2023, el 14 % de personal del cos són dones.

Un cop prejubilada, Aguinaga es va focalitzar en un altre dels seus desitjos: viure en una comunitat sostenible i autosuficient. Està treballant en aquest projecte, que se li resisteix una mica més del que havia previst. «Em fa molta il·lusió. No sé si serà l'última cosa que faci, però vull fer-la», diu, convençuda que els aprenentatges que li ha anat donant la vida l'han enfortida prou per aconseguir gairebé tot el que es proposi.

La primera edició de *Pioneres*.
Dones referents en la transformació
dels cossos de seguretat,
de Sònia Pau Cortada,
s'ha acabat d'imprimir a Tàrraga
el 10 de novembre de 2023.

